

ŹRÓDŁA / SOURCES / QUELLEN

Janusz Małek

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska
jm@umk.pl • <https://orcid.org/0000-0002-9134-0136>

Hołd Pruski z 1525 roku w relacji królewieckiej¹

The Prussian homage of 1525 in the account of Königsberg

Preußische Huldigung von 1525 im Königsberger Bericht

Słowa kluczowe: Prusy Książęce, Hołd Pruski, hołd lenny, mistrz krzyżacki Albrecht, król polski Zygmunt I Jagiellończyk

Keywords: The Duchy of Prussia, Prussian Homage, Homage, Grand Master of the Teutonic order Albrecht, King of Poland Sigismund I Jagiellon

Schlüsselwörter: Herzogtum Preußen, Preußische Huldigung, Lehenhuldigung, Hochmeister des Deutschenordens Albrecht, König von Polen Sigismund I. Jagiellon

STRESZCZENIE

W roku 1804 Karl Faber (1773–1853) odnalazł w Tajnym Archiwum w Królewcu rękopis zawierający relacje ze składania hołdu lennego królowi polskiemu Zygmuntowi I Jagiellończykowi przez ostatniego wielkiego mistrza krzyżackiego Albrechta na rynku krakowskim 10 kwietnia 1525 r. i ogłosił je drukiem w roku 1810. Drugą część rękopisu stanowiło sprawozdanie z uroczystości złożenia hołdu Zygmuntowi Augustowi przez syna ks. Albrechta, ks. Albrechta Fryderyka 19 lipca 1569 r. w Lublinie. Rękopisy te nie były wykorzystywane w historiografii polskiej. Dla polskich badaczy podstawowym źródłem, zawierającym opis hołdu pruskiego z roku 1525 był obszerny list uczestnika tej uroczystości Andrzeja Krzyckiego - biskupa przemyskiego do legata papieskiego na Węgrzech Pulleona opublikowany w tomie VII „Acta Tomiciana” w roku 1857 w Kórniku.

ABSTRACT

In 1804, Karl Faber (1773–1853) found in the Secret Archive in Königsberg a manuscript containing accounts of the homage paid to the Polish King Sigismund I Jagiellon by the last Grand Master

¹ Znaczne fragmenty tego tekstu zostały przedstawione w referacie pt. „Przyczyny i skutki hołdu pruskiego z roku 1525”, wygłoszonym 6 III 2003 r. na Zamku Królewskim w Warszawie.

of the Teutonic Knights, Albrecht, in the Krakow main square on April 10, 1525, and published it in print in 1810. The second part of the manuscript was a report on the ceremony of paying homage to Sigismund Augustus by the son of Duke Albrecht, Duke Albrecht Frederick on July 19, 1569 in Lublin. These manuscripts were not used in Polish historiography. For Polish researchers, the basic source containing a description of the Prussian homage from 1525 was an extensive letter from Andrzej Krzycki, the bishop of Przemyśl, who participated in this ceremony, to Pulleon, the papal legate in Hungary, published in volume VII of „Acta Tomiciana” in 1857 in Kórnik.

ZUSAMMENFASSUNG

Im Jahre 1804 fand Karl Faber (1773–1853) im Geheimarchiv in Königsberg ein Manuskript mit Berichten über die Huldigung des letzten Hochmeisters des Deutschen Ordens, Albrecht, an den polnischen König Sigismund den Ersten Jagiellon am 10. April 1525 auf dem Marktplatz von Krakau und 1810 veröffentlichte es gedruckt. Der zweite Teil des Manuskripts war ein Bericht über die Huldigungszeremonie für Sigismund August vom Fürst Albrecht Friedrich, Fürst Albrechts Sohn, am 19. Juli 1569 in Lublin. Diese Manuskripte wurden in der polnischen Geschichtsschreibung nicht verwendet. Polnische Forscher betrachteten als grundlegende Quelle der Beschreibung der Preußischen Huldigung vom Jahre 1525 einen ausführlichen Brief von Andrzej Krzycki, dem Bischof von Przemyśl, der an dieser Zeremonie teilnahm, an Pulleon, den päpstlichen Legaten in Ungarn, der im Band VII von „Acta Tomiciana“ im Jahre 1857 in Kórnik veröffentlicht wurde.

W roku 1804 Karl Faber (1773–1853) odnalazł w Tajnym Archiwum w Królewcu rękopis zawierający relacje ze składania hołdu lennego królowi polskiemu Zygmuntowi I Jagiellończykowi przez ostatniego wielkiego mistrza krzyżackiego Albrechta na rynku krakowskim 10 kwietnia 1525 r. i ogłosił drukiem w roku 1810 r.² Drugą część rękopisu³ stanowiło z kolei sprawozdanie z uroczystości złożenia hołdu Zygmuntowi Augustowi przez syna ks. Albrechta, ks. Albrechta Fryderyka – 19 lipca 1569 r. w Lublinie. Tym tekstem postaramy się zająć osobno. Rękopisy te nie były wykorzystywane w historiografii polskiej. W historiografii niemieckiej powoływał się na ten tekst w biografii ks. Albrechta Walther Hubatsch⁴, a wcześniej Carl Alfred Hase⁵. Sięgali do niego również Helmut Freiwald⁶ i Stephan Dolezel⁷. Po napisaniu tego testu dr Roman Marchwiński zwrócił mi uwagę, iż Ksawery Liske, opublikował w roku 1868, w „Dzienniku Poznańskim” (3 VIII 1868, rocznik 10, nr 58, s. 1–2) pruską relację hołdu 1525 r. w przekładzie na język polski

² Karl Faber nie podał jednak sygnatury akt. Niewątpliwie ten tekst znajduje się w Ostpreussische Folianten, tom 46, *Allerley Missiven und Handel, 1520–1521* i tom 47, *Allerley Handel, Verträge und Mandate 1521–1525*, (informacja wg prof. Marie-Louise Heckmann). Zob. także W. Hubatsch, *Albrecht von Brandenburg-Ansbach*, Heidelberg 1960, s. 293.

³ Ibidem, s. 114–124.

⁴ W. Hubatsch, *Herzog Albrecht von Brandenburg-Ansbach. Deutschordens Hochmeister und Herzog in Preussen 1490–1568*, Heidelberg 1960, s. 133–134.

⁵ C.A. Hase, *Herzog Albrecht von Preussen und sein Hofprediger*, Leipzig 1879, s. 32–33.

⁶ H. Freiwald, *Markgraf Albrecht. Deutschordens-Hochmeister und Herzog in Preussen 1521- bis 1528*, Kulmbach 1961, s. 118, 281.

⁷ S. Dolezel, *Das preussisch-polnische Lehnsverhältnisse unter Herzog Albrecht von Preussen*, Köln 1967, s. 19, 252; S. Doleze, H. Dolezel, *Die Staatsverträge des Herzogtums Preussen*, Köln 1971, s. 39.

bez komentarza. Dla polskich badaczy (Władysław Pociecha⁸, Adam Vetulani⁹, Zygmunt Wojciechowski¹⁰, Maria Bogucka¹¹, Jacek Wijaczka¹²) podstawowym źródłem, zawierającym opis hołdu pruskiego z roku 1525 był obszerny list napisany w Krakowie, bez daty, najpewniej datowany w roku 1525) uczestnika tej uroczystości Andrzeja Krzyckiego – biskupa przemyskiego do legata papieskiego na Węgrzech Pulleona (Antonio Puglioni)¹³ opublikowany w tomie VII „Acta Tomiciana”¹⁴ w roku 1857 w Kórniku. Jest on dostępny w tłumaczeniu Adama Wolffa na język polski w wyborze źródeł *Władztwo Polski w Prusiech Zakonnych i Książęcych (1454–1657)*, w opracowaniu Władysława Czaplińskiego¹⁵.

Relacja królewiecka stanowi jakby stenopis wydarzeń jakie miały miejsce w czasie składania hołdu przez margrabiego Albrechta królowi polskiemu Zygmuntowi Staremu. W zasadniczej swej treści informacyjnej jest on zbieżny z opisem zawartym w liście biskupa Krzyckiego do legata papieskiego Pulleona i jako drugie niezależne źródło potwierdza wiarygodność tego pierwszego źródła. Powstaje jednak pytanie czy relacja królewiecka zawiera również nowe fakty? Na pewno nową informacją jest opis podium i usytuowania siedzących po obu stronach króla Zygmunta, 5-letniego królewicza Zygmunta Augusta i posła króla węgierskiego Ludwika II, Jana Statiliusa, po lewej stronie od tronu królewskiego dziewięciu biskupów (wymienionych według diecezji), a po prawej stronie dygnitarzy świeckich. Autor podaje jakie osoby trzymały w rękach insygnia królewskie i chorągiew (proporzec) jaką miano wręczyć księciu Albrechtowi. Są też szczegółowe informacje o podarunkach jakie otrzymali ks. Albrecht, margrabia Jerzy i ks. Fryderyk na Wawelu. Nie do końca jasna jest w źródłach forma przemieszczenia się pochodu z Wawelu na rynek krakowski (ok. 1,2 km). Król jechał na koniu w otoczeniu senatorów również na koniach, a królowa i księżniczki niewątpliwie w powozie, pozostali pieszo. Hołd pruski 1525 r. stał się tematem obrazów dwóch wybitnych malarzy: Marcello Bacciarelli (1731–1818), włoskiego nadwornego malarza króla Stanisława Augusta Poniatowskiego i Jana Matejki (1838–1893).

⁸ W. Pociecha, *Geneza hołdu pruskiego (1467–1525)*, Gdynia 1937, s. 136–138.

⁹ A. Vetulani, *Lenno pruskie. Od traktatu krakowskiego do śmierci księcia Albrechta 1525–1568*, Kraków 1930, s. 70–71

¹⁰ Z. Wojciechowski, *Zygmunt Stary (1506–1548)*, Warszawa 1946, s. 168–169, 171,

¹¹ M. Bogucka, *Hołd pruski*, Warszawa 1982, s. 94–96.

¹² J. Wijaczka, *Albrecht von Brandenburg-Ansbach (1490–1568). Ostatni wielki mistrz zakonu krzyżackiego i pierwszy książę „w Prusiech”*, Olsztyn 2010, s. 94–96 i w wersji niemieckiej: *Albrecht von Brandenburg-Ansbach (1490–1568), letzter Hochmeister des Deutschen Ordens und erster Herzog in Preussen*, Edition Badoni, Buskov 2019, s. 122–124.

¹³ Rękopis w Bibliotece Jagiellońskiej, sygn. RJ. Rkp 6551.III. Zob. <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/865933/edition/832010/content> (dostęp: 19 III 2024 r.).

¹⁴ „Acta Tomiciana”, t. VII, Kórnik 1857, s. 249–256, zwłaszcza s. 254–256 – zob. <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/32452/edition/49689/content> (dostęp: 19 III 2024 r.).

¹⁵ *Władztwo Polski w Prusiech Zakonnych i Książęcych (1454–1657). Wybór źródeł*, oprac. W. Czapliński Wrocław 1953, s. 90–102, opis uroczystości s. 97–101.

Bacciarelli był przede wszystkim portrecistą i przy malowaniu obrazu *Hołd pruski* nie przywiązywał większej wagi do wiernego odtworzenia uroczystości krakowskiej, a nawet stosował uproszczenia. Alina Chyczewska¹⁶ w biografii Bacciarelliego napisała: „W obrazie *Hołd pruski* paż na pierwszym planie i brat ks. Albrechta – Jerzy, są do siebie tak podobni, jakby wzorem dla nich był ten sam model”.

Odwrotnie postępował Matejko. Stanisław Tarnowski¹⁷ biograf Matejki cytował słowa jego bohatera: „Chodzę po rynku [krakowskim] i czytam książki z biblioteki”, a Halina Blak¹⁸ analizując proces twórczy artysty w trakcie malowania *Hołdu pruskiego* napisała: „Punktem wyjścia było skrupulatne a jednocześnie twórcze zaznajomienie się ze źródłami historycznymi: po nocach czytając robił wypiski z kilku autorów kronik... specjalnie wyróżniał kronikę Marcina Bielskiego”¹⁹. Nic nie wskazuje na to, aby malarz korzystał z relacji królewieckiej. Matejko nie był jednak do końca wierny źródłom. Pisał, że maluję epokę, a zapiski historyków to nie Pismo Święte. Halina Blak²⁰ dodaje: „I tak w *Hołdzie pruskim* występują m.in. osoby, które w roku 1525 już nie żyły: Anna Mazowiecka, Andrzej Kościelecki, Seweryn Bethman, Jan Boner. Zygmuntowi Augustowi towarzyszy Piotr Opaliński, kasztelan gnieźnieński, który był jego ochmistrem w latach późniejszych”.

PRZEKŁAD²¹

Opis uroczystego nadania lenna księciu Albrechtowi w roku 1525.

Według rękopiśmiennych informacji w Tajnym Archiwum [Królewieckim].

W poniedziałek po Niedzieli Palmowej [10 kwietnia 1525 r.] rano, ok. godziny 10-tej wyjechał konno Król Polski²² [Zygmunt I] z zamku w Krakowie do miasta w towarzystwie swoich radców. Przed ratuszem zsiadł z konia i udał się do wnętrza [ratusza] gdzie włożono mu na głowę Królewska Koronę i Królewski Płaszcz przyozdobiony doskonale złotem i perłami. Obok ratusza było wybudowane na podwyższeniu podium do siedzenia pokryte tapetami ozdobionymi fragmentami złotem oraz czerwonymi dywanami. Tutaj król zajął swoje miejsce. Obok niego po prawej stronie

¹⁶ A. Chyczewska, *Marcello Bacciarelli 1731–1818*, Wrocław 1973, s. 86.

¹⁷ S. Tarnowski, *Matejko*, Kraków 1897, s. 60.

¹⁸ H. Blak, S. Grodziski, *Hołd Pruski, obraz Jana Matejki*, Kraków 1990, s. 37.

¹⁹ M. Bielski (1495–1575), *Kronika polska*, Kraków 1597, s. 554.

²⁰ H. Blak, S. Grodziski, op. cit., s.46.

²¹ W artykule najpierw powinien być tekst oryginalny, potem jego tłumaczenie, tutaj odstępstwo od tej zasady wynikało z myśli o Czytelniku. Przypisy są do tekstu polskiego, ich umieszczenie tylko w tekście oryginalnym, a pominięcie w tekście przekładu utrudniłoby Czytelnikowi lekturę.

²² Zygmunt I Jagiellon (1467–1548) – król Polski – zob. Z. Wdowiszewski, *Genealogia Jagiellonów i Domu Wazów w Polsce*, Kraków 2005, s. 115–117.

siedział młody książę [Zygmunt August]²³ a obok niego poseł [Jan Statilius]²⁴ króla Węgier [Ludwika Jagiellończyka]²⁵. Po lewej stronie siedziało dziewięciu biskupów, a mianowicie biskup [arcybiskup] gnieźnieński [Jan Łaski]²⁶, biskup krakowski i poznański [Piotr Tomicki]²⁷, biskup kujawski [Maciej Drzewiecki]²⁸, biskup płocki [Rafał Leszczyński]²⁹, biskup warmiński [Maurycy Ferber³⁰], biskup przemyski [Andrzej Krzycki]³¹, biskup chełmiński [Jan Konopacki]³², biskup chełmski [Jakub Buczacki]³³, biskup kamieniecki [Wawrzyniec Międzyzyleski]³⁴. Po obu stronach [krzesła króla] siedzieli polscy wojewodowie, kasztelanowie Polski i Prus, rajcy z Torunia i Elbląga we wzorowym porządku, w końcu obok siedziało lub stało wielu spośród rycerzy lub szlachciców. Przed królem stał wojewoda krakowski [Krzysztof Szydłowiecki]³⁵ trzymając królewskie berło, wojewoda sandomierski [Andrzej Tęczyński]³⁶ trzymał złote jabłko królewskie, syn kasztelana poznańskiego [Andrzej Górka]³⁷ trzymał królewski miecz, a królewski krajczy [Jan] Tarło trzymał nową chorągiew, który miano wręczyć nowo wybranemu księciu Prus. Młody książę 5-letni Zygmunt August był niesiony [siedział] na ramionach [rękach] wojewody sieradzkiego [Hieronima Łaskiego]³⁸.

Wokół barier, które otaczały królewski tron stało około 2000 pieszych w pancerzach ze strzelbami, włóczniami i halabardami.

²³ Zygmunt II August Jagiellon (1520–1572) – król polski, syn Zygmunta I i Bony – zob. Z. Wdowiszewski, op. cit., s. 143–145.

²⁴ Jan Statilius (1472–1542), poseł króla węgierskiego Ludwika II Jagiellończyka – zob. biogram https://en.wikipedia.org/wiki/J%C3%A1nos_Statileo (dostęp: 21 III 2024 r.).

²⁵ Ludwik II Jagiellończyk (1506–1526), król Węgier – zob. Z. Wdowiszewski, op. cit., s. 179–181.

²⁶ Jan Łaski (1456–1531) – arcybiskup gnieźnieński, zob. *Polski Słownik Biograficzny* (dalej: PSB), t. 18, Wrocław 1973, s. 237–244, (autorka biogramu Halina Kowalska).

²⁷ Piotr Tomicki (1464–1535), biskup krakowski, – zob. PSB, t. 54/3, z. 222, Warszawa–Kraków 2023, s. 328–3444 (autorka biogramu Anna Odrzywolska); *Wielkopolski Słownik Biograficzny*, Warszawa–Poznań 1981, s. 767–768 (autor biogramu Antoni Gąsiorowski).

²⁸ Maciej Drzewiecki (1467–1535) – zob. PSB, t. 5, Kraków 1939–1946, s. 409–412 (autor biogramu ks. T. Glemma).

²⁹ Rafał Leszczyński (1480–1527) biskup płocki – zob. PSB, t. 17, Wrocław 1972, s. 130–132 (autorka biogramu M. Sipayło).

³⁰ Maurycy Ferber (1471–1537), biskup warmiński – zob. T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII w. A–K*, Olsztyn 1984, s. 60–61; *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, t. I: A–F, red. S. Gierszewski, Gdańsk 1992, s. 414–416 (autor biogramu W. Szczuczko).

³¹ Andrzej Krzycki (1482–1537), biskup przemyski – zob. PSB, t. 15, Wrocław 1970, s. 544–549 (autor biogramu S. Zabłocki).

³² Jan Konopacki (1470–1530), biskup chełmiński – zob. PSB, t. 13/1, Wrocław 1967, s. 544–545 (autor biogramu Jan M. Małecki); T. Oracki, op. cit. s. 138–139; W. Nowosad, *Konopaccy, herbu Odwaga – dzieje pomorskiej rodziny senatorskiej w XV–XVIII w. Studium genealogiczno-majątkowe*, Warszawa 2014, s. 49–57.

³³ Jakub Buczacki (+1541) – biskup chełmski – zob. PSB, t. 3, Kraków 1937, s. 82–83 (autor biogramu W. Pocięcha).

³⁴ Wawrzyniec Międzyzyleski (1480–1529), biskup kamieniecki – zob. PSB, t. 20/1, Wrocław 1976, s. 45–47 (autor biogramu K. Baczkowski).

³⁵ Krzysztof Szydłowiecki (1466–1532), wojewoda, kasztelan krakowski – zob. PSB, t.49/4, Warszawa 2014, s. 551–566 (autorzy biogramu M. Lubczyński, J. Pielas).

³⁶ Andrzej Tęczyński (1484–1536) – zob. PSB, t. 53/3, Warszawa 2021, s. 369–377 (autor biogramu M. Lubczyński).

³⁷ Andrzej Górka (1500–1551), dworzanin królewski, syn Łukasza Górki (1482–1542), kasztelana poznańskiego – zob. PSB, t. 8/1, Wrocław 1959, s. 401–405 (autor biogramu W. Dworzaczek).

³⁸ Hieronim Łaski (1496–1541), wojewoda sieradzki – zob. PSB, t. 18, Wrocław 1973, s. 225–229 (autor biogramu W. Urban).

Pomiędzy godziną 10 a 11-tą wysłał margrabia Albrecht swoich radców, wśród nich był biskup pomezański [Erhard von Queis]³⁹, który zabrał głos i zwrócił się do króla słowami należnej czci prosząc o nadanie lenna. Odpowiedział [na te słowa] biskup krakowski [Piotr Tomicki]. Radcy [Albrechta] z obietnicą nadania lenna zostali odprawieni do wielkiego mistrza [Albrechta].

Wkrótce udał się wielki mistrz razem ze swoim bratem [Jerzym]⁴⁰, księciem Fryderykiem⁴¹ legnickim wraz z radcami tych trzech książąt z ich gospód do miejsca, gdzie był król. Przed barierami książęta zeskoczyli z koni, zostali przez wyznaczonych radców królewskich przywitani i odprowadzani przed królewski tron. Margrabia Albrecht stanął wraz z obydwooma książętami przed królem i zwrócił się do niego w doskonałej mowie i obiecywał jemu i Koronie Polskiej wszelaką wierność. W imieniu króla odpowiedział biskup krakowski [Piotr Tomicki].

Wówczas uklęknął przed królem margrabia Albrecht wraz z dwoma książętami. Wręczono mu do rąk nową chorągiew z białego adamaszku, na której znajdował się czarny orzeł ze złotymi pazurami, złotą koroną na szyi, złotymi paskami na skrzydłach, na piersi ze srebrną literą S. Albrecht przysięgał królowi i Koronie Polskiej pod tą chorągwią jako pan i dziedzic Księstwa Pruskiego. Złożył [on] przysięgę hołdowniczą kładąc dwa palce na Ewangelię, którą biskup [arcybiskup] gnieźnieński [Jan Łaski] i biskup krakowski [Piotr Tomicki] położyli na kolanach króla. Gdy to się stało wstali trzej książęta i cofnęli się nieco w tył.

Król wziął wówczas miecz, Albrecht uklęknął znów przed nim. Wówczas król uderzył go [mieczem] trzy razy i pasował [Albrechta] na rycerza. Następnie król zawiesił na szyi nowego księcia złoty łańcuch wart sześćset guldenów i przekazał mu chorągiew. Książę przyjął chorągiew z wielkim podziękowaniem i przekazał go jednemu ze swoich radców [Fryderykowi] Heydeckowi⁴².

Następie jeszcze wielu radców trzech książąt i wielu i wielu innych z Prus i Polski zostało przez króla pasowanych na rycerzy. Z kolei książę i obydwaj książęta wraz z ich radcami zostali odprowadzeni do ich gospód przez kilku radców królewskich. Król po zakończeniu tej ceremonii podobnie w otoczeniu radców udał się znów do ratusza.

Potem król konno wraz ze swoimi radcami udał się pod gospodę księcia i teraz razem z nim i obydwooma książętami oraz wielu radcami skierował się do zamku.

³⁹ Erhard von Queis (+ 1529), biskup pomezański – zob. *Altpreussische Biographie*, t. 2, Marburg 1969, s. 526–527 (autor biogramu P.G. Thielen).

⁴⁰ Jerzy (1484–1543), margrabia Brandenburg-Ansbach, brat ks. Albrechta pruskiego – zob. *Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 8, Leipzig 1878, s. 611–614.

⁴¹ Fryderyk II (1480–1547), książę legnicki, szwagier ks. Albrechta – zob. C. Krämer, *Beziehungen Albrecht von Brandenburg-Ansbach und Friedrich II von Liegnitz. Ein Fürstenbriefwechsel 1514–1547. Darstellung und Quellen*. Grote. Köln 1977, s. 7 i n.

⁴² Fryderyk Heydeck (1490–1536), krzyżak, wójt Pizsa – zob. *Altpreussische Biographie*, Bd. I, Marburg 1974, s. 274 (autor biogramu Werder).

Najpierw udali się do kościoła św. Stanisława [na Wawelu], gdzie odśpiewano *Te Deum laudamus* [*Ciebie Boże chwalimy*] a potem na zamek, gdzie król wydał kosztowne przyjęcie.

Po uczcie Albrecht został obdarowany przez króla trzema srebrnymi pucharami, strojem fragmentami złotem zdobionym, trzema skórami soboli pokojowych. Obydwaj książęta [Jerzy i Fryderyk] zostali obdarowani, każdy z nich [sumą] pięciuset i guldenów, strojem złotym zdobionym i trzema skórami soboli pokojowych.

Królowa [Bona]⁴³, [królowna] o imieniu Jadwiga⁴⁴ wraz z młodymi księżniczkami [Izabellą⁴⁵, Zofią⁴⁶, Anną⁴⁷] i damy dworskie oglądały uroczystości z domu naprzeciwko ratusza. Tak zakończył się ten dzień.

B. TEKST ORYGINALNY

(Przedruk po konwersji czcionki gotyckiej na łacińską)⁴⁸.

Beschreibung der feyerlichen Belehnung des Herzogs Albrecht zu Krakau im Jahr 1525⁴⁹.

Nach handschriftlichen Nachrichten im geh. Archiv⁵⁰.

Am Montage nach Palmarum (den 10ten April) des Morgens um 10 Uhr ritt der König von Polen von Schlosse zu Krakau, in Begleitung seiner Rätthe, in die Stadt. Vor dem Rathhause stieg er ab und begab sich hinein, wo ihm die Königliche Krone aufgesetzt, und der Königliche Mantel, von Goldstück mit Perlen trefflich geziert, angelegt wurde. Neben dem Rathhause war ein erhabener Sitz mit Goldstücken-Tapeten und rothem Gewande bedeckt, aufgebaut. Hier nahm der König seinen Platz ein. Neben ihm zur Rechten saß der junge Prinz und neben diesem der Legat des Königes von Ungarn. Zur Linken saßen neun Bischöfe, nemlich der Bischof von Gnesen, der Bischof von Krakau und Posen, der Bischof von Koye, der Bischof von Ploczk, der Bischof von Heilsberg, der Bischof von Premislaw, der Bischof von Kulmsee, der Bischof von Chelinski und der Bischof von Kamenietz. Hernach folgten von beyden Seiten die polnischen Woywoden, Kastellane der Lande zu Polen und Preußen, die Rätthe aus Thorn und Elbing in schicklicher Ordnung, neben diesen

⁴³ Bona Sforza (1494–1557) – królowa, małżonka Zygmunta I – zob. Z. Wdowiszewski, op. cit., s. 120–125.

⁴⁴ Jadwiga Jagiellonka (1513–1573), córka Zygmunta I i Barbary Zapolyi – zob. Z. Wdowiszewski, op. cit., s. 137–140.

⁴⁵ Izabella Jagiellonka (1519–1559), córka Zygmunta I i Bony – zob. Z. Wdowiszewski, op. cit., s. 141–143.

⁴⁶ Zofia Jagiellonka (1522–1575), córka Zygmunta I i Bony – zob. Z. Wdowiszewski, op. cit., s. 155–157.

⁴⁷ Anna Jagiellonka (1523–1596), córka Zygmunta I i Bony – zob. Z. Wdowiszewski, op. cit., s. 157–160.

⁴⁸ Za konwersję tekstu dziękuje mgr. Krystianowi Chyrkowskiemu.

⁴⁹ Pierwodruk: (Karl Faber), Preussisches Archiv, 2, 1810, s. 107–114.

⁵⁰ „Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz, Ordensfolianten”, t. 46: *Allerley Missiven und Handel, 1520–1525*, t. 47: *Allerley Händel, Vorträge und Mandate 1520–1525* – zob. także przypis 2.

endlich saßen und standen viele andere Ritter und Edelleute. Vor dem Könige stand der Krakauische Woywode, den Königlichen Scepter haltend, der Sandomirsche Woywode hielt den goldnen Reichsapfel, der Sohn des Kastellans von Posen hielt des Königes Schwert und der Königliche Truchses Terlau das neue Pannier, welches dem neu erwählten Herzoge von Preußen gegeben werden sollte. Der junge Prinz Sigismund August wurde von dem Syradischen Woywoden auf den Armen getragen.

Um die Schranken, die den Königlichen Sitz umgaben, standen über 2000 Mann zu Fuß im Harnisch, mit Handbüchsen, Spiesen und Hellebarden versehen.

Zwischen 10 und 11 Uhr schickte der Markgraf Albrecht seine Rätke, unter denen der Bischof zu Riesenburg das Wort führte, an den König, mit einer ehrerbietigen Anrede um die Belehnung bittend; worauf der König durch den Bischof von Krakau antwortete, und die Rätke, mit dem Versprechen der Belehnung, wieder an den Hohemeister abfertigen ließ.

Bald darauf begab sich der Hohemeister nebst seinem Bruder dem Markgrafen George und dem Herzoge Friedrich von Liegnitz sammt den Rätken dieser drey Fürsten, aus ihren Herbergen nach dem Königlichen Sitz. Vor den Schranken stiegen die Fürsten von den Pferden ab, wurden von den vom Könige dazu bestimmten Rätken empfangen und auf den Königlichen Sitz geführt. Markgraf Albrecht stellte sich nebst den beyden andern Fürsten vor den König, und hielt an denselben eine wohlgesetzte Anrede, in der er sich gegen ihn und die Krone Polen zu aller Treue erbot. Der König ließ diese Rede durch den Bischof von Krakau beantworten.

Darauf kniete Markgraf Albrecht nebst den beyden andern Fürsten vor dem Könige nieder, ein Neues Pannier von weissem Damast, in welchem ein schwarzer Adler mit goldenen Klauen, eine goldene Krone um den Hals, goldene Streifen in beyden Flügeln, in der Brust aber ein silbernes S habend, wurde ihnen in die Hände gegeben, und Albrecht schwur unter diesem Pannier als ein Herr und Erbe des Herzogthums Preußen dem Könige und der Krone Polen den Huldigungseid; wobey er zwey Finger auf ein Evangelien - Buch legte, welches die Bischöfe von Gnesen und Krakau dem Könige auf den Schooß gelegt hatten. Nachdem dieß geschehen war, standen die drey Fürsten auf und traten ein wenig zurück.

Der König nahm darauf das Schwert, Albrecht kniete wieder vor ihm nieder und wurde vom Könige mit drey Schlägen zum Ritter geschlagen. Gleich darauf hing der König dem neuen Herzoge eine goldene, über sechshundert Gulden geschätzte Kette um den Hals und übergab ihm das Pannier, welches der Herzog mit großem Dank annahm, und dem von Heideck, einem seiner Rätke, einhändigte.

Nachdem noch sämmtliche Rätthe der drey Fürsten und viele andere aus Preußen und Polen vom Könige zu Ritter geschlagen waren, wurde der Herzog, die beyden andern Fürsten nebst ihren Rätthen, von einigen Rätthen des Königs wieder in ihre Herbergen begleitet und der König begab sich nach Beendigung dieser Ceremonien, ebenfalls in Begleitung seiner Rätthe, wieder in das Rathhaus.

Sodann ritt der König sammt seinen Rätthen vor des Herzogs Quartier und darauf mit demselben, den beyden andern Fürsten und sämmtlichen Rätthen nach dem Schlosse. Zuerst gingen sie in die Sanct Stenzels Kirche, wo das *Te deum laudamus* gesungen wurde, nachher auf das Schloß, wo der König ein kostbares Gastmal ausrichtete.

Nach dem Essen wurde Albrecht vom Könige mit drey silbernen Bechern, einem goldstücknen Kleide, drey Zimmer Zobelfelle und tausend ungarischen Gulden, die beyden andern Fürsten jeder mit 500 ungarischen Gulden einem goldstücknen Kleide und drey Zimmer Zobelfelle beschenkt.

Die Königin, Namens Hedwig, hatte nebst der jungen Prinzessin und allen ihren Hofdamen, allen Feyerlichkeiten aus einem dem Rathhause gegen über belegenen Hause zugesehen – und so endigte sich dieser Tag.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Biblioteka Jagiellońska, sygn. RJ. Rkp 6551.III.

Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz, Ordensfolianten”

- t. 46: Allerley Missiven und Handel, 1520–1525;
- t. 47: Allerlei Händel, Verträge und Mandate 1521–1525.

Źródła drukowane

Acta Tomiciana”, t. VII, Kórnik 1857

Marcin Bielski (1495–1575), *Kronika polska*, Kraków 1597.

Faber K., *Beschreibung der feyerlichen Belehmung des Herzogs Albrecht zu Krakau im Jahr 1525*, Preussisches Archiv, 2, 1810.

Krämer C., *Beziehungen Albrecht von Brandenburg-Ansbach und Friedrich II von Liegnitz. Ein Fürstenbriefwechsel 1514–1547. Darstellung und Quellen*, Köln 1977.

Dolezel S., Dolezel H., *Die Staatsverträge des Herzogtums Preussen*, Köln 1971.

Władztwo Polski w Prusiech Zakonnych i Książęcych (1454–1657). Wybór źródeł, oprac. Władysław Czapliński, Wrocław 1953.

Opracowania

Baczkowski K., *Wawrzyniec Międzyzyleski (1480–1529), biskup kamieniecki*, Polski Słownik Biograficzny, t. 20/1, Wrocław 1976.

Blak H., Grodziski S., *Hold Pruski, obraz Jana Matejki*, Kraków 1990.

Bogucka M., *Hold pruski*, Warszawa 1982.

- Chyczewska A., *Marcello Bacciarelli 1731–1818*, Wrocław 1973.
- Dolezel S., *Das preussisch-polnische Lehnsverhältnisse unter Herzog Albrecht von Preussen*, Köln 1967.
- Dworzaczek W., *Andrzej Górka (1500–1551), dworzanin królewski, syn Łukasza Górki (1482–1542), kasztelana poznańskiego*, Polski Słownik Biograficzny, t. 8/1, Wrocław 1959.
- Freiwald H., *Markgraf Albrecht. Deutschordens-Hochmeister und Herzog in Preussen 1521- bis 1528*, Kulmbach 1961.
- Gąsiorowski A., *Piotr Tomicki*, *Wielkopolski Słownik Biograficzny*, Warszawa–Poznań 1981.
- Georg (Jerzy), 1484–1543, *Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 8, Leipzig 1878 (brak nazwiska autora biogramu).
- Glemma T., *Maciej Drzewiecki (1467–1535)*, Polski Słownik Biograficzny, t. 5, Kraków 1939–1946.
- Hase C.A., *Herzog Albrecht von Preussen und sein Hofprediger*, Leipzig 1879.
- Hubatsch W., *Herzog Albrecht von Brandenburg-Ansbach. Deutschordens Hochmeister und Herzog in Preussen 1490–1568*, Heidelberg 1960.
- Kąkolewski I., *Hold pruski z 1525 roku jako miejsce pamięci w kulturze staropolskiej*, „Czasy Nowożytne” 2010, 23.
- Kowalska H., *Jan Łaski (1456–1531), arcybiskup gnieźnieński*, Polski Słownik Biograficzny, t. 18, Wrocław 1973.
- Lubczyński M., Pielas J., *Krzysztof Szydłowiecki (1466–1532), wojewoda, kasztelan krakowski*, Polski Słownik Biograficzny, t. 49/4, Warszawa 2014.
- Lubczyński M., *Andrzej Tęczyński (1484–1536)*, Polski Słownik Biograficzny, t. 53/3, Warszawa 2021.
- Małecki J.M., *Jan Konopacki (1470–1530), biskup chełmiński*, Polski Słownik Biograficzny, t. 13/1, Wrocław 1967.
- Nowosad W., *Konopaccy, herbu Odwaga – dzieje pomorskiej rodziny senatorskiej w XV–XVIII w. Studium genealogiczno-majątkowe*, Warszawa 2014.
- Odrzywska A., *Piotr Tomicki (1464–1535), biskup krakowski*, Polski Słownik Biograficzny t. 54/3, z. 222, Warszawa–Kraków 2023.
- Oracki T., *Maurycy Ferber (1471–1537), biskup warmiński*, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII w. A–K*, Olsztyn 1984
- Pociecha W., *Geneza holdu pruskiego (1467–1525)*, Gdynia 1937.
- *Jakub Buczacki (+1541) – biskup chełmski*, Polski Słownik Biograficzny, t. 3, Kraków 1937.
- Sipayłło M., *Rafał Leszczyński (1480–1527) biskup płocki*, Polski Słownik Biograficzny, t. 17, Wrocław 1972.
- Szczuczko W., *Maurycy Ferber*, *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, t. I: A–F, red. S. Gierszewski, Gdańsk 1992.
- Tarnowski S., *Matejko*, Kraków 1897.
- Thielen P.G., *Erhard von Queis (+ 1529), biskup pomezański*, *Altpreussische Biographie*, Bd. 2, Marburg 1969.
- Urban W., *Hieronim Łaski (1496–1541), wojewoda sieradzki*, Polski Słownik Biograficzny, t. 18, Wrocław 1973.
- Vetulani A., *Lenno pruskie. Od traktatu krakowskiego do śmierci księcia Albrechta 1525–1568*, Kraków 1930.
- Werder, *Fryderyk Heydeck (1490–1536), krzyżak, wójt Pizsa*, *Altpreussische Biographie*, Bd. I, Marburg 1974 (brak imienia autora biogramu).
- Wijaczka J., *Albrecht von Brandenburg-Ansbach (1490–1568). Ostatni wielki mistrz zakonu krzyżackiego i pierwszy książę „w Prusiech”*, Olsztyn 2010.
- *Albrecht von Brandenburg-Ansbach (1490–1568), letzter Hochmeister des Deutschen Ordens und erster Herzog in Preussen*, Buskov 2019.
- Wojciechowski Z., *Zygmunt Stary (1506–1548)*, Warszawa.
- Zabłocki S., *Andrzej Krzycki (1482–1537), biskup przemyski*, Polski Słownik Biograficzny, t. 15, Wrocław 1970.

Źródła internetowe

https://en.wikipedia.org/wiki/J%C3%A1nos_Statileo